

ЕЛЕКТРОННІ ЖУРНАЛИ: РЕАЛІЗАЦІЯ ПРОЕКТУ INTAS В УКРАЇНІ

*Тетяна Ярошенко, директор наукової бібліотеки Національного університету
"Києво-Могилянська академія" (Київ, Україна)
E-mail: library@ukma.kiev.ua*

Розглядаються основні питання діяльності бібліотек України з електронними журналами та іншими електронними ресурсами в рамках реалізації проекту INTAS «Доступ до електронних журналів для вчених Нових Незалежних Держав»

Останні 15-20 років є справді революційними для бібліотек та інформаційних спеціалістів в усьому світі, адже набагато складнішими стали процеси формування та управління колекціями з появою нових інформаційних технологій та необхідністю забезпечення доступу користувачів до електронних ресурсів. Справді, кожен аспект цього процесу - від проблем технічного плану до довідкового обслуговування - спричинив багато змін власне в самій трансформації ролі бібліотеки, яка вже не розглядається як автономне книгозховище з обмеженими ресурсами, а як посередник між користувачем та безмежними інформаційними можливостями та ресурсами. Значні зміни, безумовно, відбулися і в управлінні колекціями, і в тому, як бібліотеки представляють ці колекції для своїх користувачів.

Важливою складовою колекції сучасної бібліотеки, особливо університетської чи академічної, є колекція електронних журналів. Адже електронний журнал - найкоротша дистанція між вченим та науковою інформацією.

Електронні журнали, та електронні публікації загалом, є невіддільною частиною сучасного інформаційного суспільства, важливою складовою наукової, освітньої та культурної сфери. Видання електронних журналів стало можливим з появою Інтернет (і особливо, Веб) як універсального загальнодоступного засобу інформації. В 1991 році нараховувалось всього 27 назв електронних журналів, але їх кількість різко зростала щороку (в 1996 році їх вже було біля 2 тис, в 1998- майже 7 тис), і зараз нараховує біля 15 тисяч назв. Існують навіть прогнози щодо припинення видання традиційних (паперових) копій журналів - "криза серіальних видань". Ця теза дискутується в професійному колі, але сьогодні вже очевидно, що подальші зміни неминучі. Дійсно, журнал без Веб-версії на сьогодні є рідкістю.

Термінологічно, "електронний журнал" - це будь-який журнал, що доступний он-лайн, включаючи обидва види: і лише електронні журнали, і ті, що існують паралельно і в друкованому, і в електронному вигляді.

У доінтернетівський період електронні журнали не мали успіху через погані інтерфейси та відсутність координованих міжнародних телекомунікаційних мереж. З появою Веб, систем навігації і перегляду інформації та стандарти SGML, XHTML, XML і Metadata, користувачі мають у розпорядженні уніфіковану фрму представлення та доступу до усіх мережевих ресурсів: Ми швидко наближаємось до часів, коли кожну одиницю електронної інформації буде представлено у Веб, і суспільство зможе надавати їй будь-яких форм у павутинні Веб чи її наступниках.

Сьогодні, безумовно, вже ясно, що електронні журнали дуже швидко стають досить важливою складовою інформаційного суспільства, тому на часі численні дослідження з боку не лише видавців, комп'ютерних спеціалістів, науковців, а й бібліотечно-інформаційних фахівців. Адже бібліотеки всього світу покликані бути лідерами у забезпеченні інформаційних потреб користувачів, забезпечувати

оперативний та зручний доступ в будь-який час до будь-яких світових ресурсів, в тому числі і до наукових електронних журналів. В ідеалі електронний журнал - відповідь на безліч традиційних бібліотечних проблем, пов'язаних із швидкісною доставкою інформації, доступністю, що не обмежена часовими і географічними факторами та засобами пошуку інформації, а також - фінансовими проблемами. А ще - це економія місця на полицях, відсутність необхідності опрацювати, розставляти на полицях, відновлювати втрачені сторінки. А ще - можливість одночасного використання одного журналу (числа) кількома користувачами одночасно, що виключає необхідність багатопримірниковості в бібліотеці та ін.

Існують різні джерела отримання електронних журналів для бібліотек:

- Через існуючі системи-агрегатори, які пропонують доступ до організованих баз даних, де представлені електронні журнали різних видавництв (наприклад, EBSCO, ProQuest, Gale та ін.)
- Через системи-агрегатори окремих видавництв, що пропонують доступ до власних електронних журналів (наприклад, Springer Link чи Blackwell Synergy)
- Через можливість одночасного отримання електронної версії журналу у випадку, якщо бібліотека передплачує друковану.
- Безкоштовні журнали в Інтернет.

Бібліотеками України накопичений перший досвід в отриманні електронних журналів та спробам доступу користувачів бібліотек до цих ресурсів. Все ще залишаються недослідженими та невирішеними багато питань, пов'язаних із збереженням, архівуванням, реєстрацією та обліком, каталогуванням електронних журналів, зрештою кваліфікованою популяризацією цих ресурсів для користувачів. Не впорядкована інформація про сукупність вітчизняних електронних журналів. Майже відсутні спроби по упорядкуванню та представленню користувачам пошукових засобів по існуючим електронним журналам. Безумовно, слід відзначити проблеми мереж, обладнання, програмного забезпечення тощо.

Перший Консорціум бібліотек України - користувачів електронних журналів був створений в 1999 році, коли за грантом Міжнародного Фонду "Відродження" був сплачений доступ на рік до електронних журналів видавництва SPRINGER. Видавництво через інформаційну службу LINK надало доступ до паралельних електронних журналів (більше 400 назв повнотекстових наукових журналів на той час з медицини, математики, фізики, екології, хімії, економічних наук та ін.). В проекті брали участь 98 бібліотек України, координатором Консорціуму була наукова бібліотека НаУКМА. Досить успішним був тоді міжнародний семінар "Електронні журнали - бібліотекам України", організований нашою бібліотекою, спільно з видавництвом Springer та Британською Радою в Україні, який фактично став першим тренінгом для бібліотек України з питання електронних журналів. В семінарі взяли участь представники 65 бібліотек України, науково-дослідних установ, інформаційних центрів України, 15 представників іноземних видавництв та інформаційних центрів з Німеччини, Нідерландів, Великої Британії та Росії.

З 2000 року бібліотеки України мають можливість доступу до баз даних EBSCO за проектом "Електронна інформація для бібліотек" - (Electronic Information For Libraries), який є спільною ініціативою Інституту Відкритого Суспільства (Будапешт) і найбільшого 'у світі видавництва періодики та компанією EBSCO Publishing. Координатором цього проекту в Україні є Асоціація "Консорціум -Інформатіо".

З вересня 2002 року в Україні реалізується проект INTAS "«Доступ до електронних журналів для вчених Нових Незалежних Держав»". Проект забезпечує

науковців України (через бібліотеки) оперативною науковою інформацією з електронних журналів відомих європейських видавництв Springer and Blackwell Science (понад 750 назв), та деяких баз даних (Zentralblatt Mathematik, Medline). Проект діятиме до березня 2005р. До новоствореного Консорціуму може приєднатися будь-яка бібліотека, що має доступ до Інтернет та погоджується з умовами ліцензійної угоди від кожного з видавництв. На травень 2004 р. в Консорціумі - 189 бібліотек з усіх регіонів України Координатором цього проекту є Технічна Інформаційна Бібліотека в Ганновері (Німеччина) та Міжнародний інформаційний Центр для бібліотек, видавництв та книжкової торгівлі/Helferich L.P.B. (Берлін-Москва), в Україні - наукова бібліотека НаУКМА.

В межах проекту організовано доступ до повнотекстових електронних журналів наступних видавництв:

Springer - через систему Springer Link забезпечує доступ до повних текстів 500 журналів, здебільшого це природничі науки (медицина, фізика, хімія, біологія, біохімія тощо) та біля 30 - гуманітарні науки. Серед цих журналів такі відомі українським науковцям назви як Anatomy and Embryology, Applied Microbiology and Biotechnology, Applied Physics, Archives of Microbiology, Bioprocess and Biosystems Engineering, Colloid and Polymer Science, Comparative Clinical Pathology, Computational Statistics, Computing, Computing and Visualization in Science, Current Microbiology, Ecosystems, European Journal of Applied Physiology, European Physical Journal, European Radiology, Information Systems and e-Business Management, International Journal of Biometeorology, Journal of Biological Inorganic Chemistry, Journal of Economics, Knowledge and Information Systems, Public International Law, Theory of Computing Systems, World Journal of Urology та багато інших.

Ретроспектива журналів - починаючи з 1996 року.

Blackwell Science через систему Blackwell Synergy забезпечує доступ до 278 журналів з колекції STM (наука, техніка, медицина) . Серед цих журналів - A eta Radio log i c a, Acta Zoologica, Birth: Issues in Perinatal Care, Animal Genetics та ін.

Всі статті журналів обох видавництв доступні в повному тексті в HTML із зв'язками зі змістом, посиланнями, довідками тощо, а також в PDF- форматі для зручності в роздрукуванні. Працюють також зв'язки за посиланнями, ключовими словами та інформацією про авторів з іншими базами даних, наприклад PubMed (MEDLINE), ISI, чи ADS (в Blackwell Science), що також значно допомагає в пошуці необхідної інформації. Є можливість попереднього перегляду статей OnlineEarly) в окремих журналах - статті з'являються в режимі online до їхньої публікації в журналі. Є унікальна можливість для кожного користувача для адміністрування власної персональної сторінки : пошук лише в необхідних журналах, чи публікацій вибраних авторів, чи можливість отримання електронною поштою змісту певних журналів тощо.

„Бібліотека Електронних журналів": повний доступ до більше 4000 назв відомих журналів різних видавництв. Серед них 383 назв журналів - з економіки, 230 - з біології, 127 - хімії та фармакології, 177- комп'ютерних наук, 276 - проблем освіти, 209 - права, 206 - політології, 180 - соціології, 147 - сільського господарства, 137- математики, 133- історії, 124 - лінгвістики та літературознавства, 123 - психології, 87 - теології та релігієзнавства, 30 - археології, 59 - історії мистецтва, 58 - географії, 55 - геології та інших галузей знань.

Організовано доступ також до баз даних:

- **Zentralblatt Mathematik** - наукова бібліографічна база даних з математики - біля 1.8 млн. анотацій з 2300 журналів та серійних видань

- **Medtine** (на CD-ROM) - база даних з медицини (з необхідною ретроспективою)

У разі відсутності необхідної статті в запропонованих базах, бібліотеки - учасниці проекту можуть також використати сервіс „Електронна доставка документів”, замовивши необхідну науковцю публікацію (статтю, патент, матеріали конференції тощо), якщо така є в Технічній Бібліотеці Ганноверу. Пошук в каталозі TIBORDER - [flp border gb dfe Кількість замовлень від кожної бібліотеки лімітована, залежить від загальної кількості замовлень від України в конкретний період.

Віднедавня учасники проекту також мають можливість організації єдиної системи доступу до всіх електронних журналів через систему **Electronic Journals Service, яка**; забезпечує доступ користувачів до всіх електронних журналів, які отримує бібліотека

- забезпечує права доступу до певних електронних журналів
- підтримує електронну доставку повнотекстових статей користувачам
- Через EJS доступні зміст та резюме журналів, то містяться в будь-якій передплаті
- Повнотекстові статті: доступ до всіх журналів, що передплачуються через EBSCO

- Нові назви журналів додаються автоматично

Адміністратор системи може управляти правами доступу (групи користувачів, списки журналів), створювати списки швидкого перегляду журналів в персональних розділах, аналізувати статистику доступу, здійснювати реєстраційний контроль та керувати посиланнями та багато іншого. Ви також можете додати логотип Вашої установи та контактну інформацію на сторінку EJS.

Координатором проекту в Україні є наукова бібліотека Національного університету „Києво-Могилянська академія”. Інформація про проект — на сайті наукової бібліотеки НаУКМА - <http://www.library.ukma.kiev.ua/fonds/magazines.html>

Бібліотеки України переживають зараз перехідний етап, змушені справлятися з колекцією друкованих журналів, і одночасно вчитися працювати з новим чудовим видом інформації, якими є електронні журнали. Попереду ще багато проблем, досліджень, впроваджень, але ми, бібліотекарі, повинні зайняти важливу та активну роль в створенні нової інформаційної інфраструктури світу, де кожна людина зможе отримати доступ до інформації, в тому числі до електронних журналів, з будь-якого куточка земної кулі.

Література:

1. Васильєв О., Сегін О., Ярошенко Т. Як забезпечити науково-технічною інформацією сучасний університет? // Вища школа. --2003 -- № 1. -- С.51-61.
2. Електронні журнали. - К.: Британ. Рада в Україні, 1999. - 140 с.-- (The British Council. Б-ки в інформ. сусп-ві).
3. Павлуша І.А. Створення та розвиток електронних бібліотек в Україні: бібліотекознавчий аспект (кінець ХХ-початок ХХІ ст.): Автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 / НАН України, Нац. б-ка України імені В.І.Вернадського.- К.: НБУВ. 2002. - 20 с.
4. Ярошенко Т.О. Електронні журнали - нові можливості в інформаційному забезпеченні науки та освіти // Наукові записки Національного університету «Києво-Могилянська Академія» К.Т.19: Спец.випуск.- Ч.1.-К., 2001.С.27-31.

**ЕЛЕКТРОННІ ЖУРНАЛИ ДЛЯ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ:
ПРОЕКТ ІНТАС «ДОСТУП ДО ЕЛЕКТРОННИХ ЖУРНАЛІВ ДЛЯ
ВЧЕНИХ НОВИХ НЕЗАЛЕЖНИХ ДЕРЖАВ»**

Шановні колеги,

З вересня 2002 р. в Україні діє проект, фінансований INTAS по забезпеченню доступу до електронних ресурсів 11 країн колишнього Радянського Союзу. Головними організаціями по виконанню проекту є Бібліотека TIB/UB Ганноверу (Німеччина) та організація INASP Oxford (Велика Британія). Координатором проекту в Україні є наукова бібліотека Національного університету "Києво-Могилянська академія" (library@ukma.kiev.ua).

Інформація про проект та його ресурси на сайті
<http://www.library.ukma.kiev.ua/fonds/magazines.html>

Проект діятиме до березня 2005 р. До Консорціуму може приєднатися **будь-яка бібліотека**, що має доступ до Інтернет та погоджується з умовами ліцензійної угоди від кожного з видавництв. До травня 2004 р. для участі в проекті зареєстровано 189 бібліотек України.

За проектом Ваша установа зможе отримати доступ до електронних журналів провідних видавництв "**Springer**" (біля 500 журналів, здебільшого це природничі науки (медицина, фізика, хімія, біологія, біохімія тощо та біля 30 – гуманітарні науки) та "**Blackwell Publishing**" - колекція STM (наука, техніка, медицина) – біля 330 журналів, а також "**Бібліотеки Електронних Журналів**" (біля 5000 назв), до бази даних **Zentralblatt Mathematik**, а також мати можливість замовлення електронних копій статей.

Для бібліотек України участь в проекті – БЕЗКОШТОВНА! Ви можете також зареєструвати необмежену кількість комп'ютерів у Вашій установі.

Для участі в проекті потрібно заповнити **реєстраційний формуляр - анкету**

АНКЕТА:
Адреса (укр.): _____
Адреса (англ.) _____
Назва організації (укр.): _____
Назва організації (англ.): _____
Контактна особа – Прізвище, ім'я (укр.): _____
Контактна особа – Прізвище, ім'я (англ.): _____
Телефон: _____
Факс: _____
Адреса електронної пошти: _____
IP-номери Ваших комп'ютерів (Обов'язкове поле для заповнення!!!): _____

та надіслати його е-поштою на адресу library@ukma.kiev.ua, а оригінал (на бланку, за підписом відповідальної особи та з печаткою установи) звичайною поштою на адресу:

Директору бібліотеки – Ярошенко Тетяні Олександрівні
Наукова бібліотека НаУКМА, Вул.Сковороди, 2,04070, м.Київ, Україна

Загальні відомості про ресурси проекту

У Вашому розпорядженні електронні журнали видавництва:

Springer <http://www.springerlink.com>

Blackwell <http://www.blackwell-synergy.com>

Бібліотека Електронних Журналів - близько 5000 безплатних електронних журналів за адресою: <http://www.bibliothek.uni-regensburg.de/ezeit/> (журнали, позначені зеленою крапкою).

Zentralblatt MATH - База даних по математиці: <http://www.emis.de/ZMATH/>

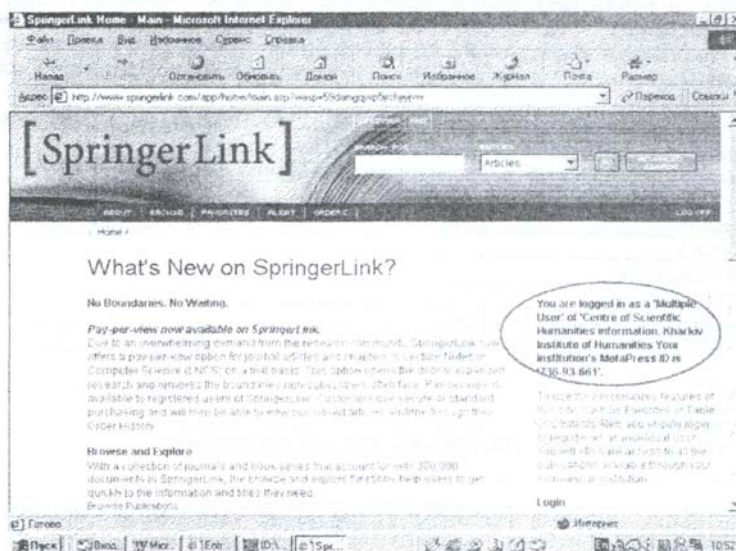
Електронна Доставка Документів - Учасники проекту можуть замовити статті, які є на сайті TIBORDER (<http://tiborder.de>). Інструкція щодо замовлення статей -

<http://www.library.ukma.kiev.ua/fonds/magazines/tiborder.html>. Замовлення надсилайте на адресу library@ukma.kiev.ua.

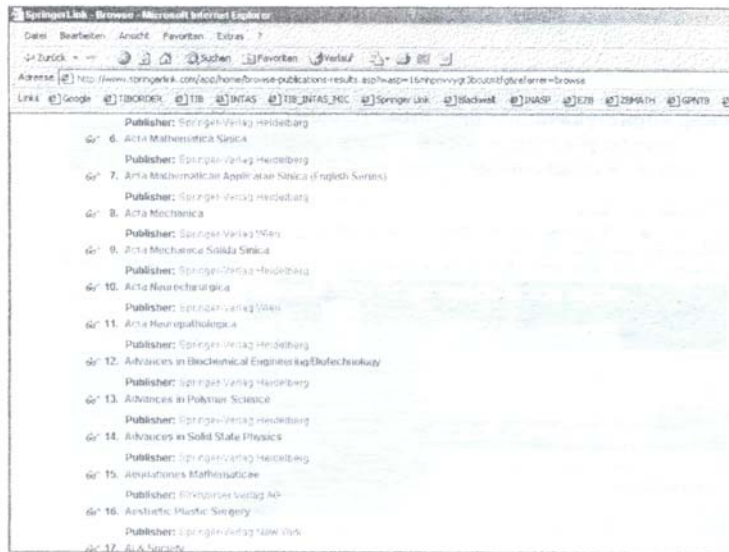
Якщо Ви маєте труднощі зі скачуванням електронних файлів, то в цьому Вам допоможе програма ReGet <http://www.reget.com> Її опис також є російською мовою.

Доступ до журналів видавництва Springer

Видавництво Springer надає індивідуальні паролі для кожної організації. Якщо Ви ще не отримали пароль, то повідомте про це нам. Якщо Ви зареєстровані через IP номер, то у Вас з'являється таке повідомлення на екрані: „You are logged in as a Multiple User of”. Ввід номера користувача і пароля більше не потрібен.

Якщо після реєстрації Ви отримали доступ до журналів, то в списку журналів Ви побачите "окуляри" поряд з назвою журналу.

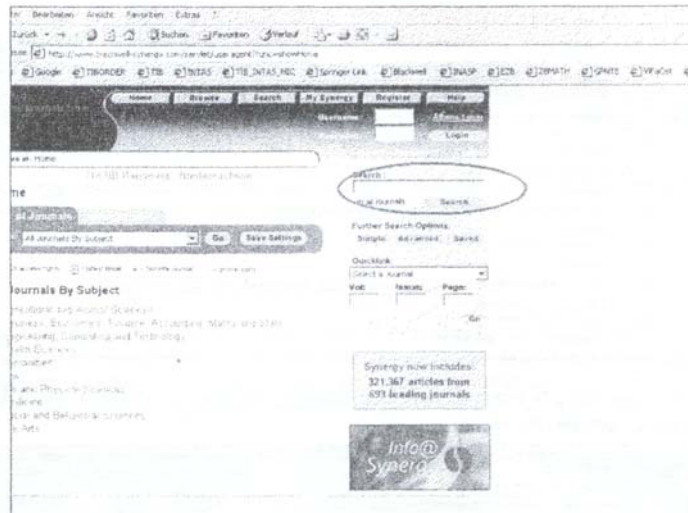

Тематичний пошук по усіх статтях журналів Springer Ви можете зробити, якщо введете термін пошуку в полі зверху на сайті.

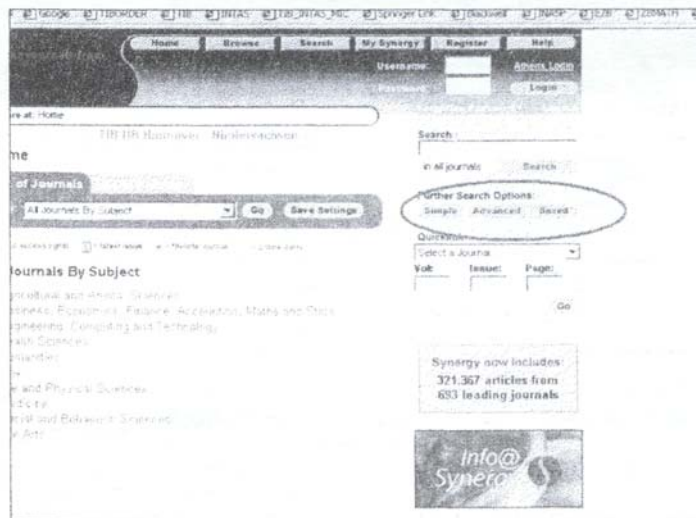

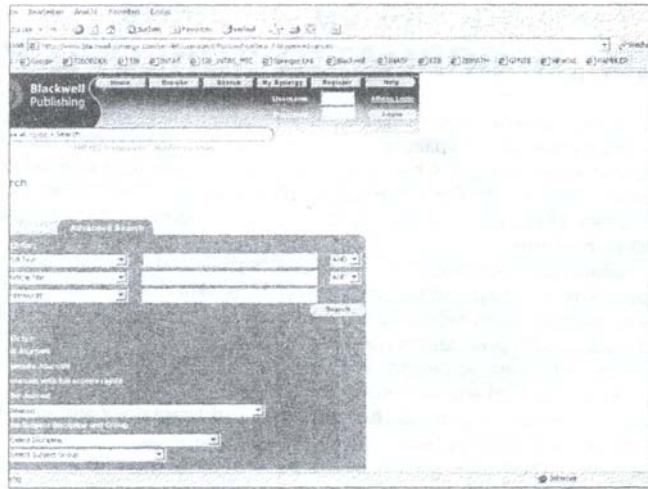
Доступ до журналів видавництва Blackwell

Якщо Ви не отримали доступ до електронних журналів видавництва Blackwell через IP номер, то Ви можете скористатися загальним номером користувача. Для України він такий: **Номер користувача: ukraine_intas. Пароль: INTAS2003**
Тематичний пошук по усіх статтях журналів Blackwell Ви можете виконати, якщо введете термін пошуку в поле справа на сайті в разі простого пошуку.

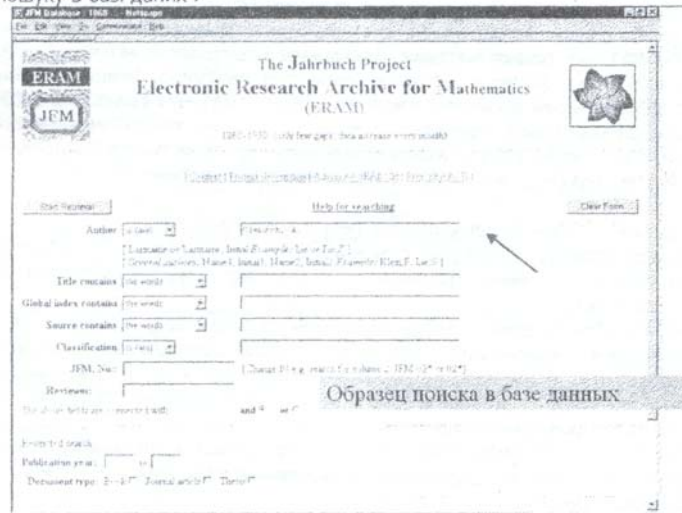
або ж відкриєте додаткові поля, натиснувши на кнопку „Advanced“:

Доступ до бази даних по математиці:

Зразок пошуку в базі даних :

Образец поиска в базе данных

Бажаємо Вам успіхів в роботі.

Якщо у Вас виникнуть питання чи труднощі, просимо повідомити за адресою:
 Тетяна Ярошенко, директор наукової бібліотеки Національного університету "Києво-
 Могилянська академія" - library@ukma.kiev.ua чи безпосередньо до Бібліотеки ТІВ/УВ -
 Тая Чепурна - Tatiana.Czepurny@tib.uni-hannover.de.

Будемо раді допомогти Вам!

З повагою,
 Тая Чепурна, Тетяна Ярошенко
 Травень 2004 р.